

молодших школярів; охарактеризувати сутність, структуру, критерії та рівні виховання поваги до дорослих молодших школярів; експериментально перевірити шляхи розвитку поваги до дорослих учнів молодших класів у позакласній роботі; розробити методичні рекомендації для вчителів з проблеми виховання поваги до дорослих дітей молодшого шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азова Б.О., Крол С.Є. З досвіду виховання в учнів навичок і звичок культурної поведінки. – К.: Рад. школа, 1962. – 75 с.
2. Богданова О.С., Петрова В.И. Воспитание культуры поведения учащихся 1-3 классов. – 2-е изд. испр. – М.: Просвещение, 1978. – 159с.
3. Гореева В.М. Виховання культури поведінки школярів. – К., 1983. – 47с.
4. Малохов В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 2001. – 384с.
5. Словарь по этике/ Под ред. А.А.Гусейнова и И.С.Кона. – 6-е изд. – М.: Политиздат, 1989. – 447 с.
6. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра // Вибр. тв. у 5-ти т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.1.
7. Сухомлинський В.О. Моральні заповіді дитинства і юності. – К.: Рад. шк., 1966.

УДК 371.132

Г.Р. Шпиталевська

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті дається характеристика толерантності як важливого засобу професійної підготовки вчителя початкових класів.

In the article the characteristics of tolerance as an important way of professional training teachers of primary school is given.

Стрижневим моментом існування в полікультурному соціумі окремої особистості, групи людей, цілої країни є толерантність як універсальний принцип людської життєдіяльності. На цьому тлі особливо важливим постає питання навчання та дотримання толерантності в житті дітей та молоді, особливо молодших школярів, адже саме в цьому віці закладаються основи навчання і виховання.

Проблема формування толерантної особистості в суспільстві не нова, але останнім часом коло проблем, пов'язаних з фактором полікультурності середовища, поповнилося новими тривожними проблемами, саме ця соціальна необхідність підштовхує педагогів шукати шляхи розв'язання їх. Проблема формування толерантності у дітей розглядається науковцями в соціальній педагогіці (М.Б.Євтух, В.С.Заслуженюк, І.Д. Зверева, А.Й.Капська, Л.Г.Коваль, Г.М.Лактіонова, Л.І.Міщик, О.В.Мудрик та ін.), в етнопедагогіці (І.Валєєв, Г.Волков, М.Тайчинов та ін.).

Мета даної статті – розкрити поняття толерантності, необхідності виховання толерантної особистості в полікультурному суспільстві, підготовки майбутніх педагогів до виховання толерантності в молодших школярів на уроках української мови.

У сучасних словниках категорія толерантності повністю ототожнюється з категорією терпимості. За визначенням довідкової літератури, толерантність – це повага, сприйняття та розуміння розмаїття культур світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості; активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини; відмова від догматизму та абсолютизму, утвердження норм, закріплених у міжнародних документах з прав людини; визнання того, що кожен може

дотримуватися своїх переконань і визнає це право за іншими, що люди, які відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою, мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність. Характеристика визначення толерантності видозмінюється в преамбулі Статуту ООН: "...проявляти терпимість і жити в мирі один з одним, як добрі сусіди".

"Толерантність – це те, що робить можливість досягнення миру і веде від культури війни до культури миру" [1], – сказано в Декларації принципів толерантності, прийнятій Генеральною конференцією ЮНЕСКО в 1995 році.

У тій же Декларації толерантність тлумачиться як повага, приймання і розуміння багатогранності культур, способів прояви людської індивідуальності. Толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування і свобода думок, совісті і переконання.

Культура миру трактується як результат історичного розвитку суспільства, толерантність – як терпимість до іншого роду привичок і поглядів, необхідного по відношенню до особливостей різних народів, націй і релігій, є ознакою впевненості в собі та усвідомлення надійності своїх власних позицій; освіта як генетичний код суспільства і культури; індивід розглядається з позицій творчої та вільної особистості, що самовизначається та само реалізується.

З погляду філософії, толерантність – це світоглядна життєва позиція "за" чи "проти" принципів, норм, переконань, що виробляється як результат етнічного, духовного досвіду особистості.

В етиці толерантність отожднюється з поняттям "терпимість" – моральною рисою, що характеризує ставлення до інтересів, переконань, вірувань, звичок і поведінки інших людей, є формулою поваги до іншої людини, признання за нею права на власні переконання, на те, щоб бути іншим, ніж я. Терпимість має значення терпимого ставлення до когось, будь-чого, до чужих поглядів, поведінки, вірування.

Бути толерантним означає допускати, що є люди, які відрізняються від вас багатьма факторами, в них є власна думка, погляди, цінності, ідеали. Толерантність – це прагнення людини досягнути розуміння з іншими, орієнтація, що не передбачає насилля та придушення людської гідності.

Толерантність – активне відношення, визнання і повага прав та свобод людини. Погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим.

У психології толерантність тлумачиться як внутрішня установка людини, якої вона набула в процесі виховання і збагачує власним життєвим досвідом. Для розвитку толерантності доводиться змінювати власні установки. Характерними ознаками толерантної людини є емпатія, комунікативна толерантність, прийняття себе і прийняття інших. Під емпатією розуміємо здатність людини відчувати те, що відчуває інша людина, її бажання допомогти, підтримати, відчути біль іншого, що є свідченням про обмеження власної агресії. Таке ставлення до людей сприяє розвитку гуманістичних цінностей, без яких неможливе повноцінне толерантне сприйняття дійсності.

Комунікативна толерантність як риса людини поєднує в собі фактори виховання, досвід спілкування, культуру, інтереси, установки, характер, темперамент, емоційний стереотип поведінки та особливість мислення. Людина з високим рівнем комунікативної толерантності здатна створити психолого-комфортні умови співпраці, досягнення взаєморозуміння, що є значимим для педагогічної діяльності і сприяє толерантним стосункам.

Одним із показників вихованості людини є толерантність. Проблема виховання молодших школярів у дусі толерантності особливо актуальна в наші дні.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України одним із завдань школи є консолідація народів, гармонізація міжетнічних і міжнаціональних відносин, виховання громадянина і патріота своєї Батьківщини. Система освіти здатна гармоніювати міжетнічні стосунки, створити духовні основи для динамічного розвитку багатонаціонального суспільства. Провідне місце у формуванні толерантного ставлення до

інших людей належить полікультурному принципу, що передбачає абстрагування від конкретних фізичних, національних, мовних, побутових та інших характеристик особистості. Немалу роль у набутті знань про інших людей мають оцінні еталони і стереотипи досліджуваної особистості в процесі визначення приналежності до тієї чи іншої спільності людей. Полікультурний підхід забезпечує правильну побудову своїх стосунків із навколишніми, що переростає в співпереживання, усвідомлення цінностей, ідеалів, почуттів.

Загальнолюдські цінності – це ті цінності, що знаходяться на перетині всіх національних культур. Коли виховання йде врозрід із народною педагогікою, коли воно не ґрунтується на національній культурі, звичаях і традиціях, зникає національна пам'ять, руйнується національна самосвідомість, відбувається втрата моральних цінностей, почуття добра і милосердя – якостей, без яких немислимий патріотизм. Людина входить у суспільство через національну індивідуальність, тому що без національностей людство було б мертвим, логічно абстрактним, тому кожен індивід повинен формуватися як гідний представник свого рідного етносу в значеннєвому полі певних знаків, цінностей, властивих його народу. Історія показує, що ігнорування коренів нації – мови, культури, національної історії призводить до негативних наслідків.

Національна самобутність, властива їй культурна своєрідність повинні бути найповніше представлені на перших етапах освіти, починаючи з дошкільного виховання і виховання в початковій школі. Залучення до національної культури тут не повинно обмежуватися тільки рідною мовою, літературою, історією. Діяльність вчителя початкової школи має бути спрямована на формування гуманістичного світогляду в кожного молодшого школяра.

Виховання толерантної особистості не може замикатися тільки на культивуванні національної самобутності. Освіта повинна будуватися на базі більш широкої культурної спадщини, пов'язуватися з історією народів, їх участю у творенні вітчизняної цивілізації як на місцевому, так і на національному рівні. Особливо це стає актуальним у період динамічних процесів, пов'язаних з із глобальними змінами в розвитку людства. Для сучасної школи Криму характерною є тенденція до спільного навчання дітей різних культур, національностей і релігій.

Гуманітарні дисципліни як культурно формуючі стають у наш час пріоритетними в освіті. Обумовлюється це як новими вимогами до школи, так і загальною стратегією сучасної школи, її спрямуванням на формування духовно багатой, високоморальної, освіченої і творчої особистості. Саме дисципліни гуманітарного циклу формують знання про культуру свого народу і культурні досягнення інших народів, що сприяє формуванню в учнів умінь співставляти і оцінювати ці досягнення в дусі об'єктивності і толерантності. А це, в свою чергу, дає можливість виховувати в учнів почуття патріотизму і ставлення до своєї культури і своєї мови як до національно-культурних цінностей.

Українська мова як одна з дисциплін гуманітарного циклу є засобом формування духовного світу людини, основним каналом соціалізації особистості, залучення до цінностей людської культури, набутих попередніми поколіннями. Виховувати толерантного учня засобами мови може тільки вчитель нового типу, людина, що сама є високо толерантною.

Продуктом виховання толерантності в умовах культурологічної підготовки майбутніх педагогів у системі вищої освіти є вихована людина, здатна не тільки сприйняти іншу людину незалежно від раси, національності, політичних переконань, звичок, вільна від дискримінаційних переконань, і головне, здатна виховати в своїх вихованцях таку рису особистості, яку можна назвати як активна толерантність, формулою якої є: розуміння *плюс* співробітництво *плюс* дух партнерства.

Виховання толерантності – це моральний обов'язок, а також правова та політична потреба. Толерантність – це активне ставлення до дійсності, яке формується на основі признання універсальних прав і свобод людини, це те, що робить можливим досягнення миру та веде від культури війни до культури миру. Дуже важливо знайти правильне розв'язання даної соціально-освітньої проблеми, а це неможливо без перетворень в

навчально-виховному процесі початкової школи. Адже саме в навчально-виховному процесі можна сформувані ментальні риси дитини, сформувані менталітет толерантності. В змісті навчання і виховання дітей повинен простежуватись діалог культур з орієнтацією на деталізацію взаємодіючих компонентів культури та їх інтеграції в цілісному культурному просторі цивілізації. Висловлення педагога В.Таланова: “Виховання культури терпіння (толерантності) і згоди повинно стати однією із центральних тем освіти нашого століття” [4], – підкреслює актуальність і необхідність подальшого дослідження проблеми толерантності.

Учитель повинен у процесі проведення уроків виховувати у дітей почуття інтернаціоналізму, терпимості в суспільстві до людей, що населяють наш край; підводити до того, що люди іншої національності мають право на щастя, що необхідно виявляти повагу до іншого народу, виховувати бережне ставлення до людей, любов до малої батьківщини; давати уявлення про стереотипи поведінки, про культурні розрізнення; спонукати творчі здібності дітей, виховувати уміння бачити красу рідного краю.

Учитель на уроці повинен створити такі умови, щоб діти самі ділились знаннями про свою національну культуру, про національні цінності свого народу, розповідали про красу й багатство свого краю. Великі можливості для цього дають уроки української мови, зокрема уроки розвитку мовлення. Практика показує, що діти проявляють зацікавленість до мистецтва, культури, звичаїв, традицій як свого народу, так і інших народів.

Таким чином, толерантність – це моральна категорія, що характеризує терпиме ставлення до відмінних поглядів, думок, вірувань, передбачає вміння долати суперечності, контролювати власну поведінку. Виховання цієї моральної якості – одне з головних завдань, що стоїть перед майбутнім учителем початкових класів, який має бути готовим до розв’язання проблеми виховання толерантної особистості, здатної сприймати загальнолюдські цінності, бути терпимою до інтересів, переконань, вірувань, звичок і поведінки інших людей, розуміти, що толерантність є одним із показників вихованості людини.

Ураховуючи актуальність проблеми, перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці ефективних шляхів, методів і прийомів формування толерантної особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларация принципов толерантности. Утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года // Век толерантности: Научно-публицистический вестник. – М.: МГУ, 2001.
2. Гершунский Б.С. Толерантность в современном мире // Педагогика. – 2000. – № 2. – С.15.
3. На пути к толерантному сознанию / Отв.ред. А.Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2000.
4. Таланов В. Педагогика толерантности // Высшее образование в России. – 2001. – № 5. – С.41-43.

УДК 378

Т.В. Яцула

ГУМАНІСТИЧНО-СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ-ВИХОВАТЕЛЯ

У статті Яцули Т.В. розглянуті концептуальні основи підготовки вчителя-вихователя, зокрема гуманістично-сенергетичний підхід. Автор зосереджує увагу на принципах та вимогах, що висуває концепція до підготовки вчителя-вихователя.

In the article of Yatsula T.V. the conceptual foundations of teacher-educator have been examined, including humanist-senergetical approach. The author pays special attention to the principals and the demands which are required by the conception for teacher-educator preparation.